

«Περί εμποδίων και άλλων θερίων. Μια εμποδισμένη διαδρομή και ανθοφορία –

Διοτίμα 1989 και πάμε!»

Άννα Βουγιούκα/ κοινωνική επιστήμονας – εμπειρογνώμονας σε θέματα φύλου

Συναντήθηκα με την Διοτίμα και τις Διοτίμες στα μισά της 30χρονης διαδρομής – δηλαδή το 2002· ό,τι είχε κλείσει τα δεκατρία και είχε ξεκινήσει το Γυμνάσιο... Από την πρώτη στιγμή μου τράβηξε το ενδιαφέρον λόγω του φεμινιστικού προφίλ και της επικέντρωσης στα ζητήματα των γυναικών και στην έρευνα, δηλωμένο εξαρχής με σαφήνεια στην προμετωπίδα, «Κέντρο Γυναικείων Μελετών και Ερευνών – Διοτίμα», ορατό και στην πράξη από την πρώτη επίσκεψη στην οδό Νίκης – τότε – στο Σύνταγμα.

Ανταμώσαμε σε ένα πλαίσιο επαγγελματικό που αφορούσε τον έμφυλο οριζόντιο και κάθετο διαχωρισμό στην αγορά εργασίας, τα σχέδια ισότητας σε επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα και το σχέδιο Equal Ανδρομέδα. Μέχρι τότε η ένταξη μου στον φεμινισμό δεν είχε συναντηθεί με επαγγελματικές επιλογές, οπότε η περιέργεια και το ενδιαφέρον ήταν μεγάλα. Ιδιαίτερος επειδή ακούμπησε στην φεμινιστική έρευνα και μάλιστα εκτός των θεσμικών δομών και φορέων – που μέχρι τότε ήταν κάτι σχεδόν αδιανόητο. Ήταν ένα φοβερό ταίριασμα – ακόμα στην πολύ αρχή, αλλά εξαιρετικά συναρπαστικό!

Θα έλεγα ότι τα εμπόδια και οι δυσκολίες αυτής της διαδρομής, είχαν να κάνουν κυρίως με τρεις διαστάσεις. Καταρχάς με τις εξωτερικές συνθήκες και το γενικότερο πολιτικό/ιδεολογικό, οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο, στο οποίο λειτούργησε η Διοτίμα, αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία, τότε που ο όρος μη κυβερνητική οργάνωση αφορούσε κυρίως τον εθελοντικό τομέα και κυρίως όριζε μη επαγγελματικούς όρους εργασίας ή/και μη αμειβόμενη απασχόληση – όχι πάντα, αλλά συνήθως. Κατά δεύτερον, έχουν να κάνουν με αυτό καθαυτό το θεσμικό μάκρο επίπεδο και τον επιτρεπτό ή εφικτό τρόπο λειτουργίας ενός φορέα με το αυτό προφίλ, στο πλαίσιο του υφιστάμενου γραφειοκρατικού & θεσμικού μοντέλου, το οποίο καθόριζε τις συνθήκες και τους όρους απασχόλησης συνεργατριών και συνεργατών, σε μεγάλο βαθμό και την ίδια την ύπαρξη του φορέα. Κατά τρίτον έχουν να κάνουν με το πολύπλευρο και διαφοροποιημένο προφίλ της Διοτίμας, γέννημα – θρέμμα των καιρών, αλλά και των οργανικών δεσμών με το φεμινιστικό κίνημα, που καθώς περνούσαν τα χρόνια, εμπλουτιζόταν, διευρυνόταν και εξειδικευόταν ολοένα και περισσότερο, όχι μόνο για να ανταποκριθεί στις δεδομένες και αναδυόμενες ανάγκες των γυναικών – ιδιαίτερα των κοινωνικά αποκλεισμένων, ευάλωτων και «αόρατων» ομάδων γυναικών – αλλά και επειδή είχε αρχίσει να κυοφορείται μια νέα κατάσταση για τους εκτός κρατικών θεσμών φορείς.

i. Γενικότερο πολιτικό/ιδεολογικό, οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο

Από τα μέσα της δεκαετίας του 90' είχε αρχίσει να ανοίγει ο δρόμος για την ενεργητική συμμετοχή, μη κρατικών / κυβερνητικών φορέων και οργανώσεων στον σχεδιασμό και την υλοποίηση παρεμβάσεων στο κοινωνικό πεδίο και σε ό,τι ονομάζουμε και θεωρούμε κοινωνική πολιτική, παροχή υπηρεσιών υποστήριξης σε γυναίκες και ειδικές/ευάλωτες ομάδες γυναικών.

Είναι η περίοδος της κοινωνικής συναίνεσης στην Ευρώπη και της άνθισης των πολιτικών για την κοινωνική συνοχή και την ισότητα των φύλων, η οποία εισάγεται και στη χώρα μας και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και σε επίπεδο θεσμικό, και σε επίπεδο σχεδιασμού και υλοποίησης παρεμβάσεων.

Σημαία μας τότε οι συνοδευτικές υποστηρικτικές υπηρεσίες και τα εργαλεία για την παροχή τους, τα κέντρα συνοδευτικών υποστηρικτικών υπηρεσιών που είχαν δημιουργηθεί από δημοτικούς φορείς, αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρίες, κ.λπ. και είχαν μάλιστα δικτυωθεί σε εθνικό επίπεδο. Οι συνοδευτικές υποστηρικτικές υπηρεσίες συμπλήρωναν τις mainstream πολιτικές που δεν ήταν σε θέση να αντιληφθούν τις συνέπειες των πολλαπλών ανισοτήτων και διακρίσεων λόγω φύλου, φυλής, θρησκείας, καταγωγής, κοινωνικής τάξης, μεταναστευτικού καθεστώτος, κ.λπ. και την ανάγκη όχι μόνο για επιπλέον, αλλά και για διαφορετικού τύπου υποστήριξη σε πολίτισσες και μη, οι οποίες δεν είχαν πρόσβαση ούτε σε πληροφόρηση για τα δικαιώματά τους, ούτε βέβαια σε μια σειρά θεμελιώδη κοινωνικά, εργασιακά & πολιτικά δικαιώματα. Από μια διαφορετική σκοπιά θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο ευρύτερος αυτός χώρος κατανόησε πολύ νωρίτερα τα όρια των πολιτικών και σε μεγάλο βαθμό επινόησε νέα εργαλεία και τόπο ύπαρξης για τους διαφορετικούς αυτούς φορείς που κινήθηκαν στην περιφέρεια της κλειστής, αλλά όχι και απολύτως άκαμπτης κρατικής διάστασης των πολιτικών.

Αιχμή του δόρατος το 2009 για παράδειγμα – ίσως και πιο πριν – είναι η ένταξη στην αγορά εργασίας και η λεγόμενη «απασχολησιμότητα», η οποία έπρεπε να διεμβολιστεί με απώτερο στόχο να αμφισβητηθεί στην πράξη η ευθύνη ή και ενοχή (με όρους «θατσερικούς») των εκτός αγοράς. Αυτή ήταν μία από τις μάχες χαρακωμάτων που σπανίως είχαν αίσιο τέλος – εννοώ ως προς την πλήρη ανατροπή των ευρωπαϊκών κατευθύνσεων και προϋποθέσεων καταβολής πόρων & ενισχύσεων – αλλά ήταν μια μάχη που δινόταν διαρκώς.

Οι προϋποθέσεις για τη συμμετοχή των μη κρατικών/ κυβερνητικών φορέων ήταν - και πιστεύω συνεχίζουν να είναι - υψηλών προδιαγραφών και σε εθνικό και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με τη διαφορά ότι σε επίπεδο ΕΕ άνοιξε πιο γρήγορα η δυνατότητα συμμετοχής σε συγχρηματοδοτούμενα ερευνητικά προγράμματα. Η περίοδος των κοινοτικών πλαισίων στήριξης και αργότερα του ΕΣΠΑ, σε μεγάλο βαθμό καθόρισαν το πολιτικό και ιδεολογικό πλαίσιο εντός του οποίου μπορούσαμε να κινηθούμε, εφόσον καθόριζαν τις γενικότερες πολιτικές στοχεύσεις, τις επιμέρους κατευθύνσεις, το ύψος και την κατανομή των κονδυλίων, τη διάρκεια των παρεμβάσεων και των συμβάσεων, κ.ο.κ. Παράλληλα, σε μικρο-επίπεδο/ σε επίπεδο καθημερινής ρουτίνας και διαχείρισης, διαμορφώθηκαν πολύ αυστηροί και απαιτητικοί όροι ως προς:

- την απαιτούμενη γραφειοκρατία και τις αναρίθμητες φόρμες που έπρεπε να συμπληρωθούν και να υποβληθούν,
- την οικονομική συμμετοχή και τις εγγυήσεις εκ μέρους των φορέων
- τις προβλέψεις για δράσεις στο πλαίσιο των προγραμμάτων, σε μεγάλο βαθμό προκαθορισμένες
- τον τρόπο αποπληρωμής των προγραμμάτων
- το καθεστώς απασχόλησης που υπαγόρευε η γραφειοκρατία (είναι η εποχή που ανθίζουν τα «μπλοκάκια» και η εξαρτημένη εργασία που εμφανίζεται ως αυταπασχόληση)

Και όλα αυτά συνέβαιναν σε ένα εξαιρετικά ανταγωνιστικό πλαίσιο, στο πλαίσιο του οποίου το να «πάρεις» πρόγραμμα σε μεγάλο βαθμό καθόριζε και αυτή καθαυτή τη βιωσιμότητά σου. Παράλληλα η Διοτίμα (όπως και άλλες γυναικείες οργανώσεις και ΜΚΟ) έπρεπε να αναμετρηθούν με ένα διαρκώς ανοιχτό ζητούμενο: τον απεγκλωβισμό από το στενό πολιτικό-ιδεολογικό και γραφειοκρατικό πλαίσιο και τη δυνατότητα παραγωγής αντίλογου απέναντι στην εξουσία.

ii. Θεσμικό/ μάκρο επίπεδο

Είναι η εποχή των τεχνικών δελτίων, των χρονοδιαγραμμάτων, των ορόσημων, των παραδοτέων, των αξιολογήσεων, της μεταπαρακολούθησης και της χρηματοδοτικής ροής που καθορίζει το αν, τότε και με ποιους όρους θα αμειφθούν οι εργαζόμενες – μιας και η συντριπτική πλειοψηφία του ανθρώπινου δυναμικού είναι γυναίκες, θα έλεγα ακόμα και σήμερα που καταγράφονται σημαντικές αλλαγές ως προς την έμφυλη σύνθεση των απασχολούμενων στον τομέα αυτό. Μέσα στη σκόνη των γραφειοκρατικών και θεσμικών απαιτήσεων δε σταματήσαμε να εισηγούμαστε διαφορετικές ή νέες διαστάσεις σε πιο απείθαρχα πλαίσια με οδηγό και πηγή έμπνευσης τις σύγχρονες φεμινιστικές προκλήσεις, τα αιτήματα των αντιρατσιστικών κινημάτων, και τις τρέχουσες πιεστικές καταστάσεις της φτώχειας/ φτωχοποίησης, του αποκλεισμού και των ανισοτήτων. Θυμάμαι για παράδειγμα «μάχες» που δόθηκαν για μπορέσουμε να καλύψουμε τα εισιτήρια των συν-ερευνητριών-μεταναστριών που συμμετείχαν σε επιτόπιες έρευνες, επιχειρήματα επινοούσαμε για να αιτιολογήσουμε την επιστροφή στην Αθήνα από άλλη πόλη και όχι εκείνη στην οποία είχαμε πάει για να κάνουμε εξοικονόμηση δυνάμεων! Και οι μάχες αυτές αν και σκληρές, δεν ήταν οι σημαντικότερες, διότι καθοδόν μας περίμενε

- η αντικατάσταση της ισότητας των φύλων από το gender mainstreaming/ την οριζόντια ένταξη της ισότητας των φύλων,
- ο ρατσισμός και οι επιθέσεις κατά των μεταναστριών και μεταναστών,
- όσα κρύβονταν κάτω από την δήθεν ευμάρεια του εκσυγχρονισμού και της «ποιότητας» για τους λίγους/ τις λίγες,
- η ισχνή πολιτική εκπροσώπηση των γυναικών στην πολιτική σκηνή και σε θέσεις ευθύνης και πολλά άλλα.

Ταυτόχρονα και παρά τη σταδιακή αλλά βέβαιη υπαναχώρηση της ισότητας των φύλων σε επίπεδο ΕΕ αξιοποιήσαμε όσο περισσότερο μπορούσαμε τα ερευνητικά προγράμματα και κυρίως το action – research/ την έρευνα δράσης, δημιουργώντας ένα νέο πεδίο ύπαρξης και παρέμβασης. Δημιουργώντας σχεδόν εκ του μηδενός μια (νέα) αγορά εργασίας και στη συνέχεια διευρύνοντας ένα επαγγελματικό πεδίο – μη καταξιωμένο σε μεγάλο βαθμό – που αποτέλεσε διέξοδο για κοινωνικές επιστημότισσες, κοινωνιολόγους, ανθρωπολόγους (λίγο αργότερα), ψυχολόγους, κοινωνικές λειτουργούς, νομικούς, εργασιακές συμβούλους, κ.λπ.

Αυτός ο χώρος λοιπόν, έπρεπε ξανά και ξανά να αναβαθμίζει δεξιότητες και ικανότητες, προφίλ και ευελιξία για να ανταποκριθεί στις διαρκώς μεταβαλλόμενες και αυξανόμενες απαιτήσεις της μετακαπιταλιστικής και νεοφιλελεύθερης Ευρώπης. Αλλά εκτός από το πιο στενό κρατικό – θεσμικό πλαίσιο υπήρχε και η ζώσα πολιτική πραγματικότητα, οι κινητοποιήσεις, οι απεργίες, η δημόσια ατζέντα στην οποία επίμονα θέλαμε να παρέμβουμε διότι - όπως συνεχίζει να κάνει – μας απέκλειε. Όχι όλες με τον ίδιο τρόπο και στον ίδιο βαθμό. Θυμάμαι για παράδειγμα

- την καταπληκτική σε επιτυχία και πρόκληση «σοκ» καμπάνια για την οικιακή εργασία των μεταναστριών,
- τα πρώτα ερευνητικά συμπεράσματα για τα μηνιαία ποσά που κατέβαλαν τα ελληνικά νοικοκυριά λόγω της απουσίας του κοινωνικού κράτους σε επίπεδο φροντίδας παιδιών, ηλικιωμένων, ατόμων με αναπηρία, κ.λπ. Μια φροντίδας που έπρεπε να καλυφθεί προκειμένου να μπορέσουν να συμμετάσχουν στην αγορά εργασίας οι γηγενείς/ οι Ελληνίδες.
- την από κοινού δράση μας με συλλογικότητες των μεταναστριών για την αναγνώριση της οικιακής εργασίας και τις προτάσεις για θεσμικές αλλαγές προκειμένου να πάψει να παρέχεται σε ένα απολύτως αρρυθμιστο πλαίσιο από ένα άορατο εργατικό δυναμικό.
- την ανάδειξη της ενεργητικής πολιτικής δράσης των μεταναστριών μέσα από τη δημιουργία συλλόγων και ενώσεων και τη διεκδίκηση φωνής και εργασιακών δικαιωμάτων και βέβαια το δικαίωμα στην πολιτειότητα.
- την χαρτογράφηση της κατάστασης σε πανελλαδικό επίπεδο για την έμφυλη βία και την βία κατά των γυναικών και τις προτάσεις μας για να δημιουργηθεί ένα πρώτο πανελλαδικό πλαίσιο για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών.
- Και άλλα πολλά, που συχνά ξεκινούσαν από μια πρώτη έρευνα πεδίου και στη συνέχεια μετασχηματίζονταν σε προτάσεις, αιτήματα και διεκδικήσεις.

Ήμασταν σε μια περίοδο που άνθιζαν (θεωρητικά τουλάχιστον) οι συνθήκες για την ενεργητική συμμετοχή των κοινωνικών επιστημών στην έρευνα, στον σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικών, στην πιλοτική εφαρμογή νέων προσεγγίσεων, κ.λπ. και παρά ταύτα η ένταξη των κοινωνικών επιστημονισσών στην διαρκώς διαμορφούμενη αυτή αγορά εργασίας ήταν (και σε μεγάλο βαθμό είναι) ad hoc, project-based, υπό όρους και με εξαιρετικά χαμηλά ποσοστά.

iii. Το πολύπλευρο και διαφοροποιημένο προφίλ της Διοτίμας

Η τρίτη διάσταση με την οποία νομίζω συνδέονται τα «θερία» αυτής της εμποδισμένης αλλά εντέλει ανθοφορούσας διαδρομής, είναι το πολύπλευρο και διαφοροποιημένο προφίλ της Διοτίμας και οι αλληλένδετες και συμπληρωματικές της ταυτότητες:

- Ερευνητικό κέντρο εξειδικευμένο σε θέματα φύλου & ισότητας
- Πιστοποιημένο Κέντρο (Συνοδευτικών και) Υποστηρικτικών Υπηρεσιών
- Φεμινιστική ΜΚΟ
- Και εδώ και αρκετά χρόνια Φορέας υλοποίησης δράσεων εκπαίδευσης

Στο πλαίσιο αυτό η ισότητα των φύλων δεν είναι μόνο πολιτικός στόχος μιας δεδομένης θεωρητικής προσέγγισης ή απλώς μια σύγχρονη «φιλοσοφία» σχεδιασμού δράσεων και μέτρων πολιτικής, αλλά διαρκής και καθημερινή πρακτική που βρίσκεται σε άμεση αλληλεπίδραση με το πεδίο κοινωνικής και πολιτικής παρέμβασης, από το οποίο αντλεί και στο οποίο διαχέει γνώση και εμπειρία. Στο πλαίσιο αυτό αναδείχθηκαν και καθόρισαν τη διαδρομή της Διοτίμας μια σειρά επιστημονικά και μεθοδολογικά πολιτικά ζητήματα. Για παράδειγμα:

- Η σχέση μεταξύ των ερευνητριών & των υποκειμένων έρευνας ή ορθότερα συνεργατριών
- Η κοινωνική & πολιτική ταυτότητα υποκειμένων έρευνας που είναι και φορείς δράσης
- Καθώς και μια σειρά ανατροπές για τις βεβαιότητες ή τα έμφυλα και άλλα στερεότυπα που αφορούσαν για παράδειγμα τη μετανάστευση ως εμπειρία θυματοποίησης, την αντίληψη ότι οι άνθρωποι/ πολίτες/ υποκείμενα/ κ.λπ. ανήκουν σε ομοιογενείς και αδιαφοροποίητες ομάδες, την ακινητοποίηση και παθητική στάση των κοινωνικών και πολιτικών υποκειμένων, κ.λπ.

iv. Αναμετρήσεις & προκλήσεις για το μέλλον

Οι αναμετρήσεις και προκλήσεις που μας θέτει το μέλλον νομίζω αφορούν τα εξής πολιτικά και επιστημονικά ζητήματα ή και διερωτήσεις: Καταρχάς την συνειδητοποίηση της πολιτικής της θέση μας, η οποία συγκροτείται από τα ιστορικά, γεωγραφικά, πολιτισμικά, ψυχικά και φαντασιακά σύνορα που ορίζουν το πεδίο του πολιτικού και τον τρόπο με τον οποίο αυτό-προσδιορίζονται τα υποκείμενα (ακτιβίστριες, ερευνήτριες και μη, γηγενείς και μετανάστριες). Κατά δεύτερον πώς μπορούμε να θεωρητικοποιήσουμε την εμπειρία μας αποφεύγοντας ταυτοχρόνως, και ακριβώς γι' αυτό, γενικευτικές και απλουστευτικές διαπιστώσεις, αλλά και πρακτικές ή αφηγηματικά σχήματα που εγκλωβίζουν τα υποκείμενα σε παγιωμένες θέσεις και ρόλους. Και τέλος η αναμέτρηση με την ενδεχομένως μόνη εναλλακτική της ιστορικοποίησης και του εντοπισμού της πολιτικής μας δράσης μέσα σε συγκεκριμένο κάθε φορά πλαίσιο.

Precious beloved Διοτίμες

Πότε πέρασαν όλα αυτά τα χρόνια; Πώς κύλησαν;

Από την Πλάκα – με τις σχεδόν μυθικές αφηγήσεις για τις συζητήσεις με τον Α. Ελεφάντη, για όσες δεν είχαμε την τύχη να γνωρίσουμε από κοντά την παρέα του «Πολίτη»,

στο Σύνταγμα και την Νίκης μέσα στην αντάρα των καιρών και στα παιδιά που κυνηγούσαν οι μπάτσοι στις διαδηλώσεις και έβρισκαν καταφύγιο στην είσοδο της πολυκατοικίας το 2012,

στη γειτονιά μας μες στην καρδιά του κέντρου - με μπακάλικο, σουβλατζή, περίπτερο, καφενείο, κομμωτήριο, τσαγκάρη, μαγέρικο και φούρνο -

μέχρι το δίπορτο ισόγειο, τον 3^ο όροφο και το κουζινάκι – φωτοτυπικό, όταν αυξήθηκαν οι ανάγκες και χωρίστηκε η υποδοχή γυναικών από το διοικητικό-συντονιστικό και το εργαστήριο εκπόνησης προτάσεων.

Γύρω από το τραπέζι των συνεδριάσεων που κατάφερνε να κρατάει στους «ώμους» του συζητήσεις, συγκρούσεις, στεναχώριες αλλά και νίκες και ελπίδες.

Όταν από τη συρόμενη πόρτα ξεμύτιζε η Γιωργίτσα μας, για να μας πει ότι μπήκαν τα χρήματα και θα πληρωθούμε.

Καθώς φώναζε στον Σωτήρη – πάνω από το διαχωριστικό για να αποσπάσει το «ναι» και εκείνος με συγκατάβαση για να μην πάρουμε αέρα, να νεύει θετικά μονολογώντας «γυναίκες, γυναίκες».

Εκεί που γνωρίσαμε την Κωνσταντίνα, στήσαμε το δίκτυο για τις μετανάστριες, οργανώσαμε την έρευνα για την οικιακή εργασία, τη συνεργασία με την ΠΕΚΟΠ, την παρέμβαση στην επιτροπή της βουλής.

Εκεί που γράφαμε, γράφαμε, γράφαμε και μετά σβήναμε, σβήναμε, σβήναμε, μέχρι να φέρουμε κείμενα και προτάσεις στις απαιτούμενες προδιαγραφές, αλλά και όχι ακριβώς.

Με τη Λορέτα να μιλάει για πολιτική «από τα κάτω», ανοίγοντας δρόμους συνάντησης με τις Αφρικανίδες ακτιβίστριες, και να μας ζητάει αν δεν πάρει αορίστου χρόνου να το αναφέρουμε εμείς, πώς εδώ είναι το σπίτι της, και να μην ξεχάσουμε να πούμε πόσα χρόνια περίμενε.

Με την Κόντου, να μιλάει για τις βιογραφικές συνεντεύξεις και την εμπρόθετη δράση για να μετουσιωθεί το ακατέργαστο υλικό σε πολιτική πρόταση και εργαλείο παρέμβασης.

Με τη Μαρινάκου να φλογίζει με τις ιδέες της προτάσεις για προγράμματα και διακρατικές συνεργασίες με χώρες εξωτικές για μας, στα βόρεια των Βαλκανίων και στα δυτικά της Ρωσίας.

Με καλεσμένες από άλλες χώρες, να αναρωτιούνται πώς το κάνουμε με τόσο μικρές δυνάμεις και καταφέρνουμε το «απετύχωτο».

Μια χούφτα γυναίκες, διαφορετικές, με προσωπικότητες και ψυχισμούς αλλοότερους, φαντασία, αντοχή, επιμονή και ανυποχώρητο φεμινιστικό κριτήριο.

Τι καλά σκέφτομαι κοιτώντας κλεφτά πίσω και φέρνοντας εικόνες αγαπημένες στο νου:

- Το Τζαβαράκι εκείνο τον καταραμένο και αβάσταχτο μήνα να μας διαβάξει το ποίημα για τον Δεκέμβριο, κατά βάθος μόνο ποιήτρια και καλλιτέχνις.
- Το Δεσποινάκι σαν ξωτικό να περνάει φρουτ-φρουτ ανάμεσα σε χαρακώματα για να φέρει με τον μαγικό της τρόπο ειρηνική συνύπαρξη σε διαμάχες τιτανισσών και άλλων παρισταμένων, με χαμόγελο και αγάπη.
- Τη Δήμητρα κλεισμένη στο μικρό δωμάτιο με θέα τον ακάλυπτο να επινοεί λύσεις και να φέρνει στο προσκήνιο όσα η φόρα της ρουτίνας μας έκανε να ξεχνάμε, αντίθεση χαίτη τα μαλλιά και τα όνειρα για το αύριο.
- Τη Γιωργίτσα να αναμετριέται διαρκώς και αδιαλείπτως με τη γραφειοκρατία με χαμόγελο, φαντασία, επιμονή, και αντοχή στην ατέρμονη επινοητικότητα, πιο Διοτίμα ίσως από όλες τις Διοτίμες.
- Με εσένα Λέλο μου, και την καταπληκτική σου ικανότητα να βλέπεις αυτό που δε φαίνεται, αναπλαισιώνοντας την πραγματικότητα με οξύ βλέμμα κατοπτικό, ή να αναζητάς αρχεία στον υπολογιστή που μονίμως χάνονταν ή κάπου κρύβονταν...
- Με όλες εσάς, όταν αφηνόμαστε σε ανταλλαγές, διαφωνίες, συνομιλίες, σπρώχνοντας η μια την άλλη σε ορίζοντες άγνωστους και θάλασσες φουρτουνιασμένες.
- Με όλες τις φίλες και συνεργάτιδες, φίλους και περαστικούς που μαζί έκαναν τη Διοτίμα τόπο συνάντησης, ανταλλαγής, και μάχιμης επιβίωσης χιλίων-μύριων διαδρομών και προσδοκιών, καταθέτοντας παράλληλα ένα εξαιρετικά πλούσιο αρχείο πολιτικής εμπειρίας και φεμινιστικής γνώσης, καθώς προχωρούσαμε χτίζοντας σχεδόν «κατά μόνας», ένα – ένα το επόμενο σκαλοπάτι για να πατήσει το πόδι που είχε απομείνει στον αέρα.

Και σήμερα στην Γ' Σεπτεμβρίου, κοντά στο υπογάζστριο της πόλης και στο αντί-κέντρο της Ομόνοιας και της Βικτώριας, δίπλα στις πολύχρωμες έθνικ γειτονιές της Αθήνας που συνορεύουν με ιδρύματα, μουσεία, πάρκα και άλλα θεσμικά μεγαθηρία.

Νέες γεωγραφίες, νέες προοπτικές σε νέες συνθήκες.

She did it her way – one way or the other! Άλλοτε αθόρυβα, άλλοτε με φωνές.

Σε καιρούς ανήσυχους και εκσυγχρονιστικούς. Διεκδικώντας διαρκώς τον αντίλογο στην εξουσία, από τα μέσα, περίπου, και όχι ακριβώς.

De profundis – μία από τις Διοτίμες